

RÉTORIKA VS. FILOSOFIE

Platónova péče o duši

HISTORICKÉ POZADÍ

ATHÉNY V 5. STOL. PŘ. N. L.

Periklés
žil v letech 495–429
př.n.l.
(vládl 461–429)

Řekové porážejí Peršany

- r. 490 u Marathónu
- r. 480 u Thermopyl a Salamíny

Athény se stávají námořní mocností

- zakládají kolonie po téměř celém Středozemí - od Černého moře po Itálii

rozvoj demokracie

- účast na vládě je dostupná širším vrstvám obyvatel
- souvislost s vojenstvím: Athénské trirémy jsou „demokratičtější“ než Spartští hoplité

„zlatý věk“ Athén za Perikla

- kulturní a mocenské centrum: přitahuje intelektuální i kulturní elitu doby

r. 431 propuká Peloponéská válka

- končí porážkou Athén v r. 404

NOVÝ TYP MYŠLENÍ

Dle J.-P. Vernanta vzniká v Řecku na počátku 6. stol. př. n. l. nový typ myšlení, který charakterizují tři hlavní znaky:

profánnost

vzniká oblast myšlení oddělená od náboženství (iónští „fyzikové“)

**řád v rovnosti
vztahů**

myšlenka kosmického řádu, který nespočívá na moci svrchovaného boha, nýbrž na nitrosvětském „zákonu“

geometričnost

řád světa a jeho uspořádání nejsou chápány pomocí náboženských pojmu (nebeského a pekelného; blahého a neblahého atp.), nýbrž vyplývají z recipročních vztahů, které se vyznačují symetrií, geometricky či matematicky chápanou „mírou“

NOVÉ USPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNOSTI

Nový myšlenkový horizont: **společenský** stejně jako světový **řád** není zajišťován působením síly či moci vládce, ale vzájemným uspořádáním „prvků“ na „geometrickém“, tedy racionálně uchopitelném základě.

Viz J.-P. Vernant: *Počátky řeckého myšlení*, Praha 1995, s. 7-8

společenský prostor je organizován kolem **agory**, veřejného místa

- vytratil se mykénský anax (kníže, vládce), jenž prostřednictvím písářů ovládal a reguloval společenský život

stoupł politický význam slova:

- svobodná rozprava, diskuse, argumentace se staly politickými nástroji vládnutí
- zákony nejsou dány „vládcem z boží vůle“, nýbrž jsou předmětem kritiky a sporů

občané jsou „sobě rovní“ či „podobní“

- původní hierarchické vztahy nadvlády jsou nahrazeny novým typem společenských vazeb založených na symetrii a vzájemnosti občanů

zpochybňování „tradice“

- tradice už není přijímána jako neměnná pravda, ale jako příležitost pro jednotlivce, aby prokázal svou originalitu a odstup od předchůdců

VZDĚLÁNÍ A SOFISTÉ

Vzdělání v Athénách 5. století

- základní gramotnost
- hudba
- tělesná výchova

Sofisté

- odpovídali na poptávku po výchově schopných občanů, resp. politiků
- do vzdělání přinesli nové důrazy
- učili, jak zvítězit v jakémkoli sporu
- přišli s rozlišením mezi *fysis* a *nomos*
- položili základy studia jazyka a (básnické) řeči

SÓKRATÉS

- Patrně nejslavnější mudrc antiky. Žil v letech 469/470-399 př.n.l.
- Žádné texty nezanechal, máme o něm pouze zprostředkovaná svědectví, ta se však liší (Aristofanés; Xenofón; Platón)

Platón: Sókratés jako předobraz filosofa

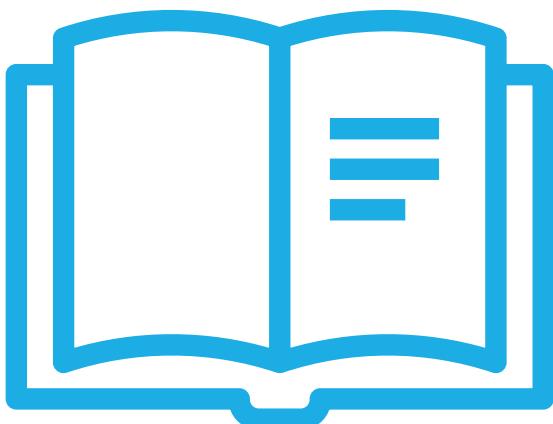
„Sókratés byl pro Platóna důvodem, proč procitl k víře v něco, co otřelými slovy by bylo možno nazvat duchovní obsah života, něco nadprírodního, ale také netkvícího pouze v tradici společenské a náboženské; důvodem, proč Platón mohl uvěřit v metafyzický ráz posledního životního jádra.“

(Jan Patočka: Sókratés, Praha 1990, s. 16)

Platónovo dialogické ztvárnění vybízí ke stále novým interpretacím

„Proto boj se Sókratem a o Sókrata nepřestává. Proto je Sókratés, tento symbol poslední metafyzické svobody, nějak přítomen vší potomní duchovní historii – přesto, že nám reálně uniká.“ (tamt.)

PLATÓN: *OBRANA SÓKRATA*

Platónovo rané dílo

forma: Sókratova promluva k athénským
soudcům

tři hlavní části

- obhajoba (17a-35e)
- návrh trestu (36a-38b)
- závěrečná promluva po vynesení rozsudku (38c-42a)

Obrana Sókrata

Jaký dojem učinili moji žalobci na vás, občané athénští,¹ sv. I
nevím; ale já jsem se po jejich řečech stěží vzpamatoval, tak
přesvědčivě mluvili. A přece neřekli takřka ani slova pravdy.
Nejvíce však jsem se podivil jedné z jejich četných nepravd, té,
když říkali, že se musíte mít na pozoru, abyste se nedali ode
mne oklamat, ježto prý jsem silný řečník. To, že se nezastyděli,
že budou hned ode mne skutkem usvědčeni z nepravdy, až se
ukáže, že nejsem ani dost málo silný řečník, to se mi věru
zdálo od nich největší nestoudností, ač jestliže snad nenazývají
silným řečníkem toho, kdo mluví pravdu; neboť jestliže myslí
toto, souhlasil bych, že já jsem řečník, ovšem ne takový jako
oni. Oni tedy, jak já tvrdím, neřekli nic, nebo skoro nic pravdi-
vého, ale ode mne vy uslyšíte pouhou pravdu – a bůh ví, obča-
né athénští, nikoli řeči vykrášlené výrazy i slovy a vyzdobené,
jako byly řeči jejich, nýbrž uslyšíte nepřipravenou řeč, slože-
nou z nahodilých slov – neboť věřím, že je spravedlivé, co mlu-
vím – a nikdo z vás ať nečeká nic jiného; vždyť by přece ani
neslušelo, občané, tomuto mému věku, abych před vás předstu-
poval a jako mladíček uměle vytvářel věty. Ale ovšem velice

17

b

c

-
- b Nejprve tedy je spravedlivé, občané athénští, abych se hájil proti prvním nepravdivým žalobám, které byly na mne vznášeny, a proti prvním žalobcům, potom proti pozdějším žalobám a pozdějším žalobcům. Proti mně totiž vystoupili u vás mnozí žalobci, kteří k vám dávno mluví již mnoho let, a to ani slova pravdy, a kterých se já bojím více než Anyta² a jeho druhů, ačkoli i ti jsou nebezpeční. Ale tamti jsou nebezpečnější, občané; ti vyhledávali mnohé z vás již od dětských let a namlouvali vám o mně a žalovali na mne zcela proti pravdě, že jest jakýsi Sókratés, mudrc, který hloubá o zjevech nebeských a který má prozkoumáno všechno pod zemí a který slabší důvody činí silnějšími.³ Tito, občané athénští, kteří rozšířili tuto pověst, jsou ti nebezpeční moji žalobci; neboť jejich posluchači soudí, že zkoumatelé těchto věcí ani nevěří v bohy.
- c

Jako by to byli skuteční žalobci, je třeba přečísti znění jejich žaloby: „Sókratés je vinen a dopouští se přečinů tím, že zkoumá věci pod zemí i nebeské, že slabší důvody činí silnějšími a že témuž učí i jiné.“

b

muž z Paru,⁸ o němž jsem se dověděl, že tu pobývá. Přišel jsem totiž náhodou k muži, který zaplatil učitelům moudrosti více peněz nežli všichni ostatní dohromady, ke Kalliovi Hippónikovu.⁹ Tohoto jsem se tedy otázal – má totiž dva syny – „Kallio, kdyby tvoji synové byli hříbata nebo telata, dovedli bychom jim vzít a za plat najmout dozorce, který by je učinil dokonalými v příslušné zdatnosti – byl by to někdo, kdo se vyzná buď v chovu koní, nebo v zemědělství; takto však, když to jsou lidé, koho máš v úmyslu jim vzít za dozorce? Kdo je znalý takovéto zdatnosti, lidské a občanské? Myslím totiž, že sis to promyslil, když máš syny. Jest někdo takový, či ne?“

SOFISTÉ

„učitelé moudrosti“

vzdělání = učinit dokonalými
v lidské a občanské zdatnosti

areté = zdatnost, ctnost, skvělost, výtečnost, dokonalost...

Kdo smí učit „lidskou zdatnost“?

Kdo má její **znalost**.

Já jsem totiž, občané athénští, nedostal
toto jméno pro nic jiného než pro jakousi moudrost. A pro
jakou to moudrost? Pro to, co je snad pravá lidská moudrost;
takovou moudrostí jsem totiž asi vskutku moudrý

Za svědka své moudrosti, je-li nějaká a jaká, si totiž pro vás
povedu boha v Delfách. Chairefóna jste bezpochyby znali.¹⁰
Ten byl od mládí mým druhem a také byl přívržencem vaší li-
dové strany, spolu odešel do toho vyhnanství a s vámi se vrátil
domů.¹¹ A víte, jaký byl Chairefón, jak prudký, do čehokoli se
dal. A tak kdysi zašel i do Delf a osmělil se dátí bohu tuto
otázku – a opakuj, nehlučte, občané –, otázel se tedy, zdali je
někdo moudřejší než já. Tu Pythia odpověděla, že nikdo není
moudřejší. A to vám dosvědčí tuhle jeho bratr, protože on sám
již zemřel.

v moudrosti zdatnější. Musím pak vám vy líčiti své cesty a jak jsem podstupoval jakoby nějaké těžké práce, aby mi ta věštba nabyla nezvratné pravdivosti. Po politicích jsem šel k básníkům, jak tragédií, tak dithyrambů i k ostatním, abych se tam takřka při činu dopadl, že jsem méně znalý než oni. Probíráje tedy jejich básně, o kterých se mi zdálo, že jsou od nich nejlépe vypracovány, vyptával jsem se jich, co jimi myslí, abych se zároveň také něčemu od nich naučil. Tu se vám stydím povědět, občané, pravdu; avšak přece se to musí říci. Neboť, abych tak řekl, bezmála všichni, kteří při tom byli, dovedli o nich lépe mluviti než básníci sami o svých vlastních výtvorech. Poznal jsem tedy zanedlouho zase i o básnících, že netvoří svá díla moudrostí, nýbrž jakýmsi přirozeným nadáním a nadchnutí bohem, právě tak jako boží hadači a věštnici; neboť i tito mluví mnoho krásných věcí, ale nemají vědění o ničem z toho, co mluví. V takovém asi stavu jsou, jak se mi ukázalo, i básníci, a zároveň jsem u nich zpozoroval, že se domnívají, jako by byli pro své básnické tvoření i v ostatních věcech ze všech lidí nejmoudřejší, to však nebyli. Odcházel jsem tedy i odtamtud s míněním, že nad ně vynikám touž věcí, kterou i nad politiky.

BÁSNÍCI

**netvoří svá díla moudrostí,
ale přirozeným nadáním
a nadchnutí bohem**

**říkají mnoho krásných věcí,
ale nemají vědění o ničem z toho, co mluví**

**domnívají se, že díky svému nadání
jsou i v ostatních věcech ze všech lidí nejmoudřejší**

ŘEMESLNÍCI

**jsou „moudřejší“ než Sókratés:
umějí své řemeslo**

stejná chyba jako u básníků:
**pro dobré provádění svého umění se domnívají,
že jsou i v ostatních největších věcech
nejmoudřejší...**

**...a tato zvrácenost zakrývá
onu (dílčí) moudrost**

Nakonec jsem tedy šel k řemeslníkům. O sobě jsem si byl totiž vědom, že neumím, abych tak řekl, nic, ale o těch jsem věděl, že u nich naleznu mnoho krásných znalostí. A v tom jsem se nezklamal, uměli, co jsem já neuměl, a po této stránce byli nadě mne moudřejší. Ale, občané athénští, nabyl jsem míňení, že i ti dobrí řemeslníci mají tutéž chybu jako básníci – pro dobré provádění svého umění si každý myslil, že je i v ostatních největších věcech nejmoudřejší – a že tato jejich zvrácenost zakrývá onu moudrost. Proto jsem se v zájmu věštiny tázal sám sebe, zdali bych si raději zvolil být tak, jak jsem, totiž nebýt ani moudrý jejich moudrostí ani neznalý jejich neznalostí, či míti obé, co oni mají. Tu jsem odpověděl sám sobě i věštbě, že mi prospívá býti tak, jak jsem.

d

e

Sókratés = příklad, vzor

„usvědčit z neznalosti“ v nějaké věci

≠

mít znalost v dané věci

Tedy z tohoto zkoumání, občané athénští, mi vznikla mnohá nepřátelství, a to velmi zlá a těžká, takže z nich vzešlo mnoho pomluv i že jsem nazýván tímto jménem „moudrý“; domnívají se totiž pokaždé o mně lidé přítomní, že jsem sám znalý těch věcí, v kterých jiného usvědčím z neznalosti. Avšak podle všeho, občané, vskutku moudrý je bůh a tímto výrokem věštbě myslí to, že lidská moudrost má jen malou cenu, ba žádnou. A ukazuje se, že to mluví ne o Sókratovi samém,¹³ nýbrž že jen tak užívá mého jména, dávaje mě za příklad, jako kdyby řekl: „Ten z vás, lidé, je nejmoudřejší, kdo jako Sókratés poznal, že jeho moudrost nemá opravdu žádné ceny.“ Toto hledání a pátrání konám pak já podle božího výroku ještě i nyní, obcházeje mezi obyvateli města i cizinci, kdykoli si o někom myslím, že je moudrý; a když se mi zdá, že není, pomáhaje bohu dokazují, že není moudrý. A při

Čeho se týká „pravá lidská moudrost“?

„nejvyšších / největších věcí“...

Neboť báti se smrti, občané, není nic jiného než domnění moudrosti bez moudrosti skutečné; je to totiž domnělé vědění o věcech, kterých člověk neví. Neboť nikdo neví o smrti ani to, zdali snad není pro člověka ze všeho největší dobro, a lidé se jí bojí, jako by dobře věděli, že to je největší zlo. A přece, jak by nebylo právě tohle hanebná nevědomost, domnívat se, že víme, co nevíme? Já se, občané, právě tím a po té stránce snad liším od většiny lidí, a jestliže jsem snad o něco moudřejší než někdo jiný, je to podle mého soudu tím, že když dobře nevím o posmrtných věcech, také si myslím, že nevím; že však křivdit a neposlouchat lepšího, i boha i člověka, je zlé a ošklivé, to vím. Tedy těch zlých věcí, o kterých vím, že jsou zlé, se budu vždycky více bát a stříci nežli těch, o kterých nevím, zdali snad nejsou dobré.

Strach ze smrti?

hanebná
nevědomost

domnění moudrosti
bez moudrosti
skutečné

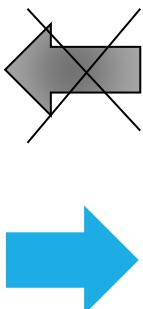
domnělé vědění o
věcech, kterých člověk
neví

„Jestliže jsem snad o něco moudřejší než někdo jiný, je to (...) tím,
že když dobře nevím o posmrtných věcech, také si myslím, že
nevím.“

- rozum
- pravda
- duše

filosofie:

„péče o duši“

- peníze
- pověst
- čest
- tělo

„vnější“ dobra

zemřeš.“ Kdybyste mě tedy, opakuji, chtěli za těchto podmínek osvobodit, řekl bych vám: „Děkuji vám, občané athénští, a jste hodní, ale budu poslouchat více boha nežli vás, a pokud budu dýchat a budu schopen, buděte jisti, že nepřestanu filosofovat a domlouvat vám a vykládat každému, s kýmkoli z vás se kdy potkám, po svém obvyklém způsobu: ‚Ty, výborný muži, jsi Athéňan, občan obce, která je největší a nejproslulejší svou moudrostí a mocí, a ty se nestydíš starat se o peníze, abys jich měl co nejvíce, i o pověst a čest, avšak o rozum a pravdu a o duši, aby byla co nejlepší, o to se nestaráš ani nepečejuš?‘ A jestliže to někdo z vás popře a bude tvrdit, že se stará, nepustím ho hned a neodejdu, nýbrž budu se ho dotazovat a budu ho zkoušet i usvědčovat, a jestliže se mi bude zdát, že nedosáhl dokonalosti, ale říká, že ano, budu ho kárat, že si nejcennějších věcí váží nejméně, a malichernějších více. To udělám na potkání i mladému i starému, i cizinci i domácímu, avšak více vám domácímu, protože jste mi rodem blíže. Neboť to přikazuje bůh, rozumějte, a já se domnívám, že se vám ještě nedostalo v obci žádného většího dobra, nežli je to mé sloužení bohu. Já totiž obcházím a nedělám nic jiného, nežli že přemlouvám mladé i staré z vás, aby se ani o těla ani o peníze nestarali spíše a tak horlivě jako o duši, aby byla co nejlepší, a hlásám: ‚Nevzniká z peněz ctnost, nýbrž z ctnosti vznikají peníze i všechny ostatní pro lidi dobré věci, i v soukromí i v obci.‘ Jestliže tedy hlásáním

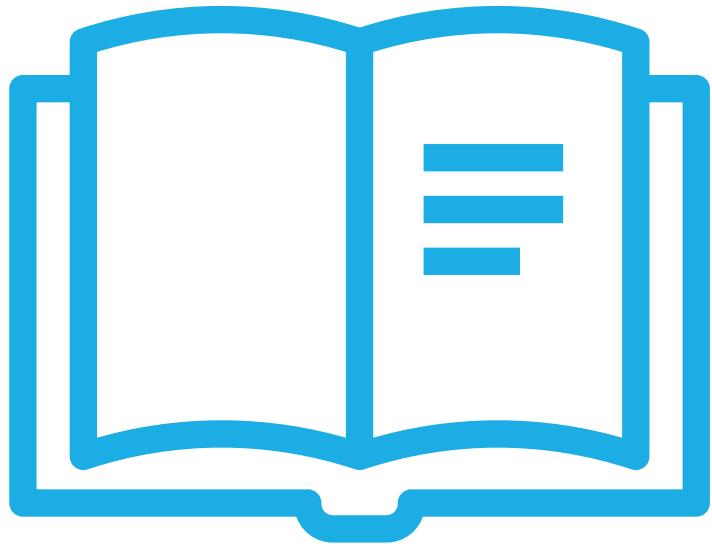
d

e

30

b

horlivě jako o duši, aby byla co nejlepší, a hlásám: ‚Nevzniká z peněz ctnost, nýbrž z ctnosti vznikají peníze i všechny ostatní pro lidi dobré věci, i v soukromí i v obci.‘ Jestliže tedy hlásáním

PLATÓN: GORGIAS

---

*Kalliklés, Sókratés, Chairefón,
Gorgias, Póllos*

Kalliklés Takhle pozdě se prý má chodit do války a do bitvy, sv. I
Sókratc. 447

Sókr. Což přicházíme opravdu, jak se říká, po slavnosti a opozdili jsme se?

Kall. Ano, a po jak pěkné slavnosti! Neboť Gorgias nám právě pověděl ve své přednášce mnoho krásného.

CO JE RÉTORIKA?

Pólos: „Mnoho je rozličných znalostí (umění: *technai*) na světě, zkušeně vynalezených ze zkušeností; zkušenosť (*empeiria*) totiž působí, že cesta našeho života je řízena znalostí (uměním: *kata technén*), ale nezkušenosť jí ponechává náhodě (*kata tychén*). Ze všech těchto znalostí jedni nabývají těch, druzí oněch, každý jiným způsobem, nejlepší pak lidé nejlepších; z těchto je i tuhle Gorgias a jemu náleží umění ze všech nejkrásnější (*kallistés tón technón*).“ (448c)

(...)

Sókratés: „Pólos (...) je více vycvičen v tak řečené rétorice než v dialogu.“ (448d)

CO JE PŘEDMĚTEM RÉTORIKY?

JAKÝ PŘEDMĚT RÉTORIKA „ZNÁ“?

Sókratés: Které věci znalost (*epistémé*) to je?

Gorgias: Řečí. (449d)

Sókratés: Rétorika činí lidi schopnými o týchž věcech rozumně mluvit i myslit?

Gorgias: Ano.

Sókratés: Co je předmětem rétoriky?

Gorgias: „Jsou to **největší z lidských věcí**, Sókrate, a **nejlepší**.“ (451d)

Sókratés: Je sporné a nejasné, jaké z lidských věcí jsou **největší a nejlepší**. (451e) Různí lidé považují za nejlepší a největší různé věci: lékař zdraví, finančník bohatství, učitel tělocviku krásné a silné tělo (452b). Co je tedy dle Gorgii „největší dobro pro lidi“, jehož je Gorgias dle svých slov „výrobcem“ (*demiurgos*)?

CO JE NEJVĚTŠÍ LIDSKÉ DOBRO?

Podle Gorgii největší lidské dobro spočívá v držení a užívání politické moci. Zdrojem (příčinou) tohoto dobra je umění přemlouvat neboli rétorika.

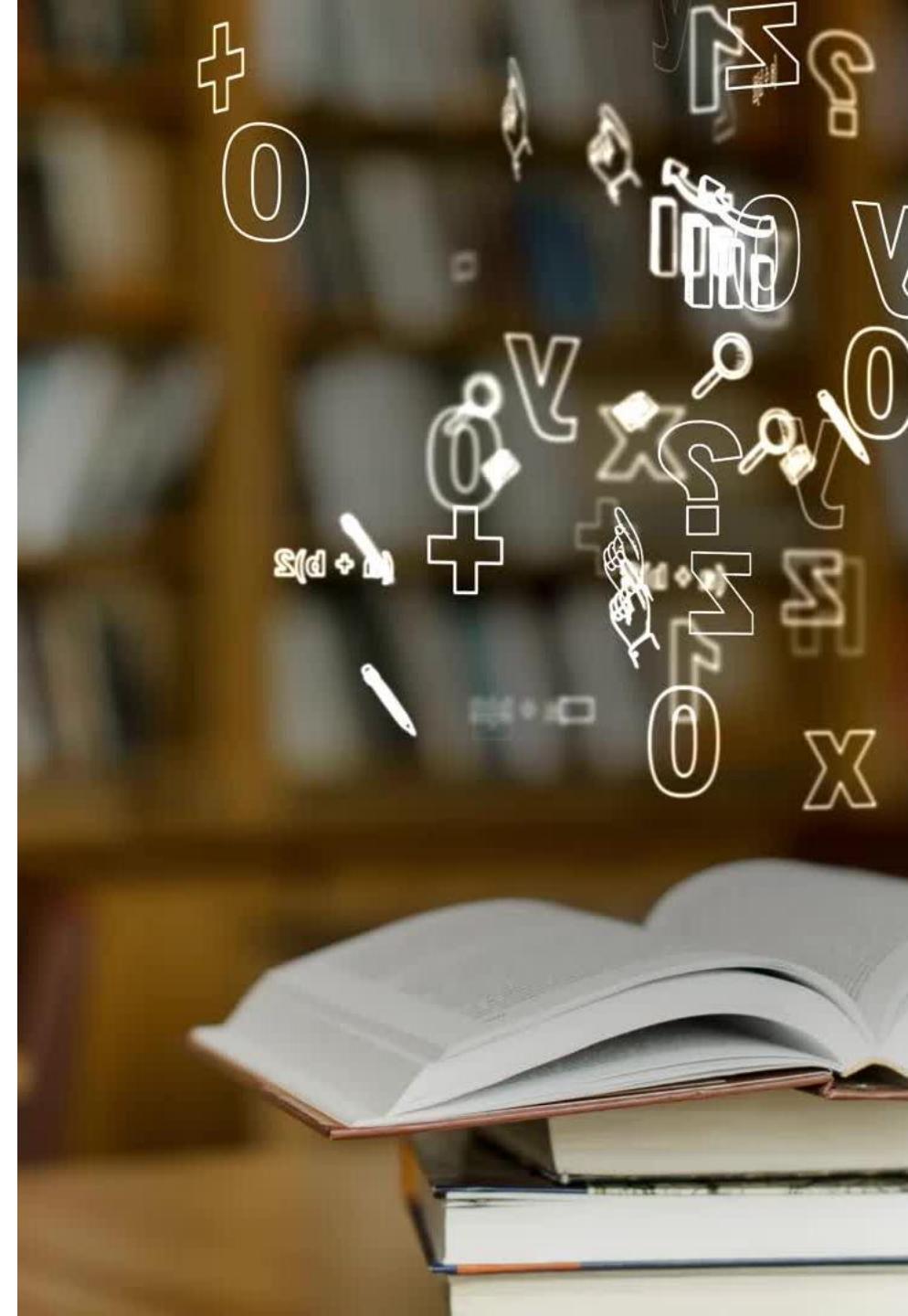
Gorgias: „To, Sókrate, co je vpravdě **největším dobrem a příčinou** jednak **osobní svobody** pro lidi samy vůbec, jednak zároveň i příčinou i možností pro každého jednotlivce zvlášť, **aby vládl nad jinými ve své obci**. [Tím myslím] **schopnost přemlouvat řečmi i na soudě soudce i v radě členy rady i na sněmu sněmovníky i v každém jiném občanském shromáždění**, kterékoli se koná. A jistě budeš mít při této moci svým sluhou lékaře a sluhou budeš mít učitele tělocviku; a co se týče toho peněžníka, ukáže se, že získává peníze ne pro sebe, nýbrž pro jiného, totiž pro tebe, který dovedeš mluvit a přemlouvat zástupy.“ (452d-e)

Sókratés: Rétorika je [podle Gorgii] „**výrobkyně přemlouvání a všechna její činnost i všechnen její obsah směřuje k tomuto cíli.**“ (453a)

VĚDĚNÍ – VĚŘENÍ

(NĚCO VĚDĚT – NĚČEMU POUZE VĚŘIT)

- Sókratés: O čem, o jakých věcech dokáže rétorika způsobit změnu mínění (přemluvit)?
- Gorgias: „Je to přemlouvání, které se děje na soudech i v jiných shromážděních (...) a jeho předmětem je to, co je **spravedlivé a nespravedlivé.**“ (454b)
- Sókratés: Jsou dva druhy přemlouvání: jeden dává **víru bez vědění**, druhý dává **vědění**. Kterou přemluvu způsobuje rétorika?
- Gorgias: Rétorika způsobuje přemluvu, která vzniká z věření (tj. rétorika nedává posluchačům vědění, poznání). (454e)

V ČEM SPOČÍVÁ UŽITEČNOST RÉTORIKY?

Sókratés: O jakých věcech je rétor schopen radit obci? Pouze o spravedlivém a nespravedlivém, nebo o jiných věcech? (455-b-d)

Gorgias: „[Rétorika] má pod svou mocí všechny síly!“ (456b) Je to **druh zápasnictví**. Je třeba ji však užívat správně. Učitel rétoriky může naučit pouze slovnímu zápasu, je však vina žáků, pokud toto umění (slovního boje) žáci používají nesprávně, nespravedlivě... (456d-457b)

Gorgias odpovídá na otázku v jiném smyslu: Sókratés se ptá, co rétorika „umí“ užitečného (v čemu může v obci druhým radit), Gorgias však v odpovědi ukazuje, co rétorika „dokáže“, tj. jakou má v obci „moc“.

Zároveň rétoriku přirovnává k **zápasnickému** umění (agon) a prezentuje ji jako neutrální nástroj, který lze používat spravedlivě i nespravedlivě.

Dva druhy rozmluvy

Sókr: Myslím, Gorgio, že i ty máš mnoho zkušeností z rozprav a vypozoroval jsi při nich to, že si lidé nesnadno dovedou navzájem ujasnit předmět, o kterém se pokusí rozmlouvat, d a s přijatým i daným poučením končit své schůzky; naopak, kdykoli se o něčem dostanou do sporu a jeden o druhém tvrdí, že mluví nesprávně nebo nejasně, horší se a jeden se domnívá o druhém, že mluví ze zloby: každý chce mít pravdu a nehledají, oč jde v jejich rozpravě. A někteří se nakonec rozcházejí velmi hanebně, s nadávkami, a když byli jeden o druhém řekli takové věci, že se i přítomní sami na sebe mrzí, že se jim chtělo e být posluchači takových lidí. A proč to říkám? Protože se mi nyní zdá, že nemluvívš zcela důsledně ani shodně s tím, co jsi mluvil o rétorice na začátku; a tu se bojím tě vyvracet, aby sis o mně nemyslel, že nemluvím k věci a že mi nejde o to, aby se 458 stala jasnou, nýbrž že mluvím proti tobě. Jestliže i ty jsi z lidí, z kterých jsem také já, věru rád bych ti dával otázky; pakli ne, nechal bych toho. A z kterých lidí jsem já? Z těch, kteří by se rádi dali usvědčit, jestliže mluvím něco nepravdivého, a kteří by rádi usvědčili, kdyby někdo mluvil něco nepravdivého, a kteří by neméně rádi se dali usvědčiti, nežli by sami usvědčili; pokládám to totiž za větší dobro, a to tou měrou, jako je větší dobro sám být zbaven největšího zla nežli zbavit ho jiného. Nic není totiž, myslím, tak veliké zlo pro člověka jako b nepravdivé mínění o těch věcech, které jsou právě nyní předmětem naší řeči. Jestliže tedy i ty řekneš, že jsi takový,

rozmluva jako „zápas“ (AGON)

hlavní předpoklad:
největší dobro = dominance, vláda nad druhými

Účastník vyvrací slova druhého, aby ním „zvítězil“. Rozmluva je chápána jako souboj.

rozmluva jako hledání pravdy: DIALOG

hlavní předpoklad:
největší zlo = nepravdivé mínění o tom, co je pravé lidské dobro

Cíl správně vedeného dialogu není vítězství nad druhým, ale nalezení pravdy, resp. odhalení omylu.

„Být usvědčen“ z nepravdy (z rozporu v řeči) je zde tedy zisk: odhalí se tím vlastní „nepravé mínění“.

Sókr. Nuže, já se pokusím vyjádřit, čím se mi jeví rétorika; a jestliže tím není, tuhle Pólos dokáže, že nemám pravdu. Jest tuším něco, čemu říkáš tělo a duše?

Gorg. Jak by ne?

Sókr. Nemyslš-li také, že u jednoho i u druhého jest jistý dobrý stav?

Gorg. Zajisté.

Sókr. A což zdánlivý dobrý stav a ne skutečný? Jako například o mnohých lidech se zdá, že jejich těla jsou v dobrém stavu, a nesnadno by někdo o nich zpozoroval, že nejsou v dobrém stavu, leda lékař a některý učitel gymnastiky.

Gorg. Máš pravdu.

b Sókr. Něco takového je podle mého soudu i v těle i v duši, co způsobuje zdání, že tělo i duše je v dobrém stavu, zatímco tomu tak není.

Jako jsou ty dvě věci, tak rozeznávám i dvojí umění: to, které se vztahuje k duši, nazývám politikou, to pak, které se vztahuje k tělu, nemohu ti pojmenovat takto jednotně, nýbrž rozeznávám u ošetřování těla, jež je jedním oborem, dva druhy, jednak gymnastiku, jednak lékařství; a u politiky odpovídá gymnastice zákonodárství a proti lékařství kladu soudnictví. Obě dvě umění v každé z těchto skupin mají vespolek mnoho společného, protože mají spolu týž předmět, lékařství s gymnastikou a soudnictví se zákonodárstvím; ale přece se v něčem vespolek

liší. Takto jsou to čtyři umění a ta stále hledí zachovati v nejlepším stavu jedna tělo, druhá pak duši; tu pak lahodivá dovednost zpozorujíc to – neříkám, že by to poznala, nýbrž že to obratně zasáhne¹⁷ – rozdělí se na čtyři díly, a vplíží se do každého jednotlivého z těch druhů, vydává se za to, do čeho se vplížila; o největší dobro se nic nestará, nýbrž tím, co je po každé nejpříjemnější, loví nerozumnost a oklamává, takže se zdá něčím velmi cenným. Tak do lékařství se vplížilo kuchařství a osobuje si, že zná nejlepší pokrmy pro tělo, takže kdyby se mělo před dětmi nebo před muži tak nerozumnými, jako jsou děti, rozhodovat mezi kuchařem a lékařem, kdo z obou rozumí, které pokrmy jsou zdravé a které nezdravé, zdali lékař či kuchař, hlad by zemřel lékař. To tedy já nazývám úlisným lahoděním a tvrdím, že taková věc je ošklivá, Pôle – tohle totiž mluvím k tobě –, protože směřuje k tomu, co je příjemné, bez ohledu na to, co je nejlepší; i nepokládám pak to za umění, nýbrž za zběhlost proto, že nedovede podat žádného rozumového výkladu, jaké jsou svou přirozeností ty prostředky, které přináší k užívání, takže nedovede povědět příčinu jednoho každého z nich. A já nenazývám uměním to, co je bez rozumového výkladu; jestliže máš o tomhle jiné mínení, jsem ochoten dát se do rozpravy.

Co je rétorika podle Sókrata?

(rozhovor s Pólem, Gorg. 464b-466a)

obory týkající se těla

umění (*techné*)

gymnastika

lékařství

lahodění (*kolakeia*)

kosmetika

kuchařství

obory týkající se duše

umění (*techné*)

zákonodárství

soudnictví

lahodění (*kolakeia*)

sofistiká

rétorika

„umění“ (*techné*)

- hledí zachovat v nejlepším stavu to, čeho se týká (duši, tělo); směřuje k tomu, co je **dobré** (464c).
- doveze podat rozumový výklad příčiny, je spojené s **věděním** (se znalostí příčin)

„lahodivá dovednost“ či „úlisné lahodění“ (*kolakeia*)

- směřuje k tomu, co je **příjemné**, bez ohledu na to, co je nejlepší (465a)
- nedovede podat rozumový výklad, je to pouhá **„zběhlost“** (zkušenost ohledně toho, co je komu příjemné)